

REVOLUTIONERNES

EPOKE 1776-1848

I Europas lange historie har der været utallige eksempler på oprør. I det gamle Rom var der flere tilfælde af slaveoprør. I middelalderen var det bønderne, der rejste sig mod herremændene. Disse opstande havde som oftest begrænsede mål. Slaverne ville opnå personlig frihed, bønderne ville befries fra livegenskabet og have sænket deres ydelser til herremændene. Oprørene var som regel også lokale. Bønderne i én del af landet kunne gøre oprør, mens bønderne i andre dele af landet forholdt sig i ro.

Det, der adskiller revolutioner fra oprør af denne art, er for det første, at sigtet med dem er en grundlæggende forandring af samfundet og indførelse af et nyt og anderledes politisk styre. For det andet er revolutioner landsomfattende.

Der kan indgå tre forskellige elementer i en revolution: politiske, sociale og nationale. En rent politisk revolution ændrer magtfordelingen i et samfund. I 1700- og 1800-tallet rettede sådanne politiske revolutioner sig imod at få erstattet de enevældige monarkier med mere liberale, demokratiske styreformer. Den borgerlige middelklasse havde først og fremmest disse politiske motiver.

En social revolution sigter mod en omfordeling af ejendom og indkomst i samfundet. Samfundets underklasse, fattige arbejdere, håndværkere og bønder, blev først og fremmest revolutionære ud fra sociale motiver.

Hvor ét folkeslag er underlagt fremmedherredømme, eller hvor det er delt mellem flere stater, kan også nationale eller nationalistiske ønsker om uafhængighed eller national samling være brændstof for revolutioner.

Den amerikanske revolution i 1776 og den franske i 1789 var de første af en række revolutioner, der rettede sig mod de traditionelle magthavere, mod kongemagt og adel. Hvad var årsagerne til disse revolutioner? Hvad var drivkræfterne bag dem, og hvilke konsekvenser fik de?

Franske frivillige på vej til fronten, september 1792, for at bekæmpe Europas enevældige monarker. Udsnit af et maleri af Léon Cogniet fra 1836.

Den amerikanske revolution 1776

Efter den store kolonikrig mellem England og Frankrig 1755-1763 var hele den østlige del af Nordamerika engelsk. Kernen i dette koloniområde var de i alt 13 kolonier på østkysten, hvis indbyggertal i midten af 1700-tallet var vokset til hele 1,2 millioner. Hver enkelt koloni havde sit eget styre med en guvernør, der var udnævnt af den engelske regering, og en valgt forsamling, der havde ret stor medindflydelse, men der var ingen samlet repræsentation for kolonierne.

På flere væsentlige punkter var der modsætninger mellem moderlandet og kolonierne. Som alle andre kolonimagter var England stærkt interesseret i at opretholde et monopol på handelen med kolonierne. Derved støttede man engelske købmænd og engelske producenter, og man sikrede staten et grundlag for at opkræve toldafgifter. I princippet skulle alle importvarer til kolonierne udskibes fra engelske havne, og koloniernes mest eftertragtede eksportvarer – sukker, tobak, ris, pelsvarer, kobber – måtte kun udskibes til England. Desuden forsøgte England at begrænse eller helt forbyde produktion af varer, som engelske virksomheder solgte til dem. Det gjaldt f.eks. tekstilvarer og jernvarer. I 1750 forbød man f.eks. opførelse af højovne til udsmeltnings af jern.

I virkelighedens verden var det dog umuligt for englænderne at håndhæve de skrappe handelsbestemmelser. Der foregik udbredt smugleri, ikke mindst mellem de 13 kolonier og Vestindien, og nogen historikere mener, at mange handelsrestriktioner slet ikke blev taget alvorligt. Den amerikanske jernindustri voksede f.eks. kraftigt i 1700-tallet, og englænderne accepterede salg af amerikansk jern i Storbritannien. Ikke desto mindre er det klart, at de mange begrænsninger, som blev vedtaget af parlamentet i London, virkede irriterende og provokerende på kolonisterne.

Et andet stridspunkt var forholdet mellem kolonisterne og indianerne. Den engelske regering forsøgte gennem sine guvernører at begrænse koloniernes ekspansion mod vest, bl. a. fordi denne ekspansion skabte konfrontationer med indianerne. Kolonierne mente på deres side, at den engelske regering ikke gav dem tilstrækkelig støtte imod "de vilde".

Modviljen mod at være underlagt kongen og parlamentet i London var voksende gennem 1700-tallet, og efter afslutningen på den store kolonikrig 1755-1763 udviklede modsætningerne sig til et regulært brud. Det var beskatningsspørgsmålet, der gav anledning til bruddet. Krigen havde kostet dyrt, og den engelske stat stod med en stor gæld, der skulle forrentes og afdrages. Ikke overraskende mente det engelske parlament og den engelske regering, at kolonierne burde være med til at betale denne gæld. Når alt kom til alt, kom sejren

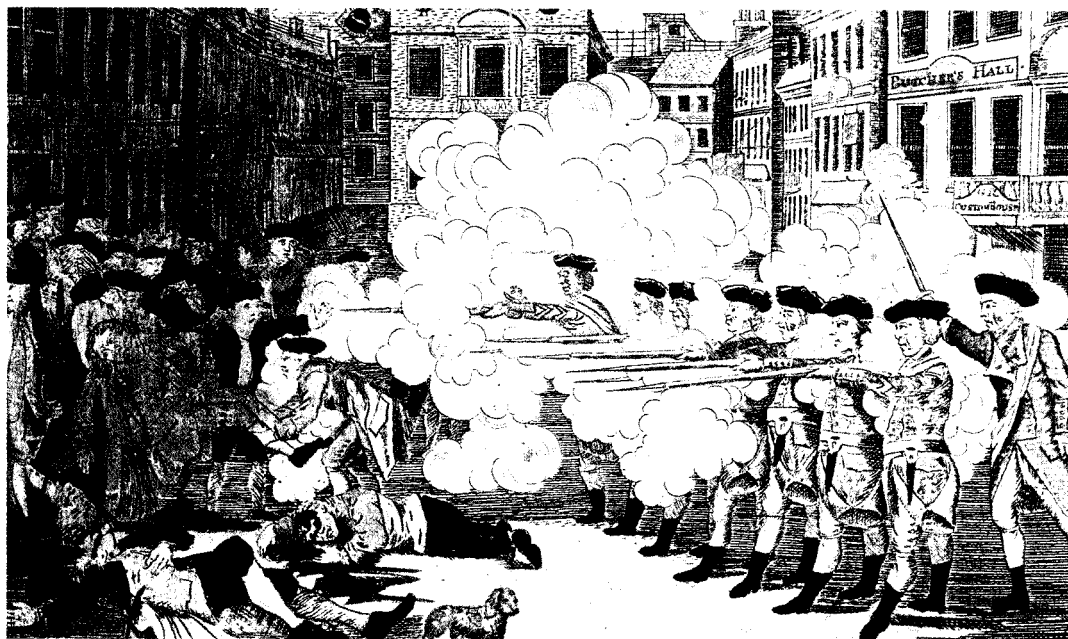
Modsatningerne mellem kolonisterne og den engelske kolonimagt blev skærpet i perioden efter 1763. I Boston kom det således i 1770 til et sammenstød mellem engelske soldater og en gruppe såkaldte frihedssønner. De engelske "hummerrygge" åbnede ild, og fem amerikanere blev dræbt. Træsnittet forestillende "Den blodige Massakre" blev spredt over hele landet og medvirkede til at opbidse til oprør.

over franskmændene i høj grad dem til gode, og i England var skattebyrden meget højere end i kolonierne.

Kolonisterne reagerede imidlertid voldsomt mod ethvert forsøg på at pålægge dem skat. Slagordet var "no taxation without representation". Skat var noget, frie mennesker selv skulle bevilge regeringen, og ikke noget, de kunne påtvinges. Det engelske parlament kunne ifølge dette synspunkt kun bevilge de skatter, det engelske folk skulle betale. Skattespørgsmålet gav anledning til uroligheder og sammenstød mellem engelske soldater og lokalbefolkningen. Englænderne gav flere gange efter for kolonisternes protester, men fastholdt principielt, at det britiske parlament havde myndighed til at lovgive for kolonierne.

Krise fulgte på krise, og i 1773 kom det til et brud. Den engelske regering havde givet det britiske ostindiske kompagni monopol på at indføre te til kolonierne, og da der ankom en stor ladning te til Boston, gik en flok kolonister ombord på skibet og smed ladningen i havnen. Det kaldes "The Boston Tea Party". Englænderne svarede igen med skrappe gengældelsesforanstaltninger over for Boston by, men de øvrige kolonier sluttede op om Boston, og dermed brød konflikten mellem moderland og kolonier ud i lys lue.

Bag bruddet lå en grundlæggende forandring i de nordamerikanske borgeres selvforståelse. De første hundrede år havde indvandrerne og deres efterkommere opfattet sig som englændere eller skotter, bosat i en nordamerikansk koloni. De havde også set sig som indbyggere i en bestemt koloni – som f.eks. Massachusetts, Virginia, New York.

De 13 kolonier var imidlertid vidt forskellige med hensyn til økonomi, social struktur og religiøse forhold, og der var intet fællesskab mellem kolonierne, ingen fælles institutioner, så der var ikke nogen fælles "nordamerikansk" bevidsthed. I løbet af 1700-tallet ændredes selvforståelsen hos tredje-, fjerde-, femtegenerationsindvandrerne. Betydningen af tilhørsforholdet til den engelske krone svækkedes, og en bevidsthed om interesse- og skæbnefællesskab med de øvrige kolonier voksede frem. Stadigvæk havde man dog brug for England til at yde beskyttelse mod indianerne og franskmændene, men da Frankrig efter 1763 var væk fra det nordamerikanske kontinent, forsvandt beskyttelsesbehovet. Indianerne kunne kolonisterne selv klare.

Den amerikanske uafhængighed

I september 1774 samledes for første gang repræsentanter for 12 af de 13 nordamerikanske kolonier, og da denne såkaldte kontinentale kongres trådte sammen for anden gang i 1776, vedtog den at erklære sin løsrivelse fra England. Denne uafhængighedserklæring er bemærkelsesværdig ved at bygge på idéerne om individers og folks medfødte, naturgivne rettigheder. Inspiration til erklæringen var hentet hos de franske oplysningstænkere, bl. a. Rousseau, og ikke mindst hos den engelske naturretsfilosof John Locke og den britiske "Bill of Rights" fra 1689 (se s. 192 – 198).

1. Af den amerikanske uafhængighedserklæring, 4. juli 1776

"Vi anser følgende sandheder for indlysende:

At alle mennesker er skabt lige, at deres skaber har givet dem visse umiddelbare rettigheder, at blandt disse er liv, frihed og stræben efter lykke.

At for at sikre disse rettigheder er regeringsmagt indrettet blandt mennesker, som får deres rette magt med de styredes samtykke, at når som helst nogen regering ødelægger disse formål, er det folkets ret at ændre eller afskaffe dette styre og at indsætte et nyt og grundlægge det på sådanne principper og ordne dets magt i en sådan form, som det antager, mest sandsynligt vil hidføre sikkerhed og lykke".

Uafhængighedserklæringen blev startskuddet til krigen mellem kolonierne og Storbritannien. Det var dog ikke alle kolonister, der støttede uafhængighedsbevægelsen. En del såkaldte "loyalister" var imod bruddet med Storbritannien og kæmpede sammen med briterne.

Oprørerne fik fra 1778 hjælp fra Frankrig, der håbede på at genvinde nogle af de kolonier, der havde måttet afstå i 1763. Franskmændene forsynede oprørerne med penge og våben og stillede både med officerer, regulære enheder og flådestyrker.

I 1783 opgav briterne at føre krigen videre. De anerkendte de 13 koloniers uafhængighed og overlod området mellem Atlanterhavskysten og Mississippi til de 13 kolonier. Canada forblev britisk, og mange amerikanske loyalister udvandrede derfor nordpå.

De tretten kolonier blev nu til Amerikas Forenede Stater – USA – hvis forfatning i 1788 blev godkendt af de tidligere kolonier. Denne forfatning blev på mange måder nyskabende. For det første blev USA en republik. For det andet fik det et politisk system med en gennemført magtdeling. For det tredje blev det en forbundsstat, altså en stat bestående af delstater.

2. Fortalen til USA's forfatning

"Vi, folket i De Forenede Stater, fastsætter og grundlægger denne forfatning for Amerikas Forenede Stater med det formål at danne en mere fuldkommen union, grundlægge retfærdighed, sikre indre ro, sørge for fælles forsvar, fremme det almene vel og sikre os og vore efterkommere frihedens velsignelser."

Republikkens styre blev overdraget til en folkevalgt præsident, en lovgivende kongres og en højesteret. Det var en deling af magten i udøvende, lovgivende og dømmende magt, således som oplysningsfilosoffen Montesquieu havde anbefalet (se s. 196). Grundidéen var, at forfatningens forskellige institutioner skulle kontrollere hinanden og gensidigt begrænse hinandens magt. Amerikanerne kalder det et system af "checks and balances". Det var også nøje præciseret, hvilke områder der skulle høre under forbundsstatens kompetence. Det blev forholdsvis få. Enkeltstaterne fik meget vidtgående selvbestemmelsesret.

En række bestemmelser om individuelle frihedsrettigheder blev i 1789 indføjet i forfatningen: tale- og trykkefrihed, forsamlingsfrihed, religionsfrihed, beskyttelse af ejendomsretten og ret til at bære våben. Selvfølgelig gjaldt ingen af disse rettigheder for kvinderne, indianerne eller de sorte slaver. De var ikke borgere. Og næsten ingen i samtiden anså det for problematisk.

Mange europæiske intellektuelle så den amerikanske uafhængighedserklæring og den amerikanske forfatning som virkeliggørelsen af drømmen om et frit og demokratisk samfund, hvor kongemagten var afskaffet, hvor der ikke fandtes en privilegeret adel og gejstlighed, hvor alle borgere var lige, og hvor magten lå hos folket. Det er en historisk ironi, at det enevældige franske monarki, der var fødsels-hjælper for den amerikanske revolution, blev styrtet af netop denne revolutions idéer.

Den amerikanske revolution ændrede det nordamerikanske samfunds politiske system og dermed forudsætningerne for dets videre udvikling. Man kan derimod ikke sige, at den medførte umiddelbare forandringer i samfundet i øvrigt. Revolutionen havde ikke været et opgør mellem forskellige klasser, men en kolonibefolknings opgør med moderlandet, ledet af kolonisamfundenes overklasse. Der skete ikke nogen omfordeling af ejendom, og ingen samfundsgrupper fik fratrækket rettigheder og privilegier. Tværtimod var forfatningen med sine stærke garantier for enkeltstaternes selvstyre et udtryk for, at de rige og dominerende sociale lag sikrede sig mod indblanding fra en stærk centralmagt. På den måde adskilte den amerikanske revolution sig fundamentalt fra den langt mere vidtgående franske revolution.

En social revolution oplevede amerikanerne først i forbindelse med borgerkrigen 1860-1865, der førte til ophævelsen af slaveriet.